

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

DECIZIE

DE INADMISIBILITATE

a sesizării nr. 219a/2021

pentru controlul constituționalității Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021
cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea
și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice

CHIȘINĂU

18 ianuarie 2022

Curtea Constituțională, judecând în componența:

nei Domnica MANOLE, *Președinte*,
dlui Nicolae ROȘCA,
nei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, *judecători*,
cu participarea dlui Dumitru Avornic, *asistent judiciar*,

Având în vedere sesizarea înregistrată pe 19 octombrie 2021,
Examinând admisibilitatea sesizării menționate,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând pe 18 ianuarie 2022, în camera de consiliu,

Pronunță următoarea decizie:

ÎN FAPT

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională pe 19 octombrie 2021, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicției constituționale, de dnii Vasile Bolea și Grigore Novac, deputați în Parlamentul Republicii Moldova.

2. Autorii sesizării îi solicită Curții Constituționale să verifice constituționalitatea Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

3. Pe 27 octombrie 2021, Curtea Constituțională i-a solicitat Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (în continuare – „Comisia de la Veneția”) o opinie cu privire la implicațiile constituționale ale articolelor 3 litera c), 14, 28 și 43 din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

4. Comisia de la Veneția a adoptat Opinia *amicus curiae* nr. 1065/2021 din 14 decembrie 2021 cu referire la implicațiile constituționale ale ratificării Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (CDL-AD(2021)044).

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

5. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 4
Drepturile și libertățile omului

„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

„(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

Articolul 31

Libertatea conștiinței

„(1) Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3) În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4) Cultele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfeline.”

Articolul 35

Dreptul la învățătură

„[...]”

(8) Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.

(9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.”

Articolul 48

Familia

„(1) Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(2) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(3) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4) Copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor.”

6. Prevederile relevante ale Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice sunt următoarele:

„Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Articolul 1. – Se ratifică Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la 11 mai 2011.

Articolul 2. – Guvernul va întreprinde măsurile necesare pentru realizarea prevederilor convenției menționate.

Articolul 3. – În conformitate cu prevederile articolului 10 alineatul 1 din convenția nominalizată, Ministerul Muncii și Protecției Sociale se desemnează organ coordonator responsabil de implementarea acesteia.

Articolul 4. – În conformitate cu prevederile articolului 77 din convenția menționată, Republica Moldova declară că, până la restabilirea deplină a integrității sale teritoriale, prevederile convenției nominalizate se aplică doar pe teritoriul controlat efectiv de către autoritățile Republicii Moldova.

Articolul 5. – În conformitate cu articolul 78 alineatul 2 din convenția menționată, Republica Moldova își rezervă dreptul de a nu aplica dispozițiile formulate în articolul 30 alineatul 2 și articolul 59.

Articolul 6. – Valabilitatea rezervelor înaintate se va menține pe o perioadă de 5 ani, respectând prevederile articolului 79 alineatul 1 din convenția nominalizată.

Articolul 7. – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene va pregăti și va remite depozitarului instrumentul de ratificare a convenției menționate.”

7. Prevederile relevante ale Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice sunt următoarele:

Articolul 3 Definiții

„În scopul prezentei Convenții:

[...]

c) „gen” va însemna rolurile, comportamentele, activitățile și atributele construite social, pe care o societate dată le consideră adecvate pentru femei și bărbați;

[...].”

Articolul 14 Educație

„1. Părțile vor face, acolo unde este cazul, demersurile necesare pentru a include material didactic pe probleme cum ar fi egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen ne-stereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor în relațiile interpersonale, violența de gen împotriva femeilor și dreptul la integritate

personală, adaptate capacității în evoluție a elevilor, în curriculumul formal și la toate nivelele de educație.

2. Părțile vor face demersurile necesare pentru a promova principiile la care s-a făcut referire în alineatul 1 în stabilimentele educaționale informale, precum și în stabilimentele sportive, culturale și recreative și în mass media.”

Articolul 28

Raportarea de către profesioniști

„Părțile vor lua măsurile necesare pentru a asigura faptul că regulile de confidențialitate impuse de legislația internă anumitor profesioniști nu constituie un obstacol, în condiții adecvate, în calea raportării lor către organizațiile sau autoritățile competente, dacă au motive rezonabile să creadă că a fost săvârșit un act grav de violență, acoperit de sfera de aplicare a prezentei Convenții, și că sunt de așteptat alte acte grave de violență.”

Articolul 42

Justificări inacceptabile pentru infracțiuni, inclusiv infracțiunile comise în numele așa-numitei „onoare”

„1. Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că, în cadrul unei proceduri penale inițiate în urma comiterii oricăreia dintre actele de violență care intră sub incidența domeniului de aplicare a prezentei Convenții, cultura, obiceiul, religia, tradiția sau așa numita „onoare” nu vor fi considerate ca o justificare a acestor acte. Aici sunt cuprinse, în special, afirmațiile că victima a încălcat normele sau obiceiurile culturale, religioase, sociale sau tradiționale ale comportamentului adecvat.

2. Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că incitarea de către orice persoană a unui copil de a comite oricare dintre actele prevăzute la alineatul 1 nu va diminua răspunderea penală a persoanei respective pentru actele comise.”

ÎN DREPT

A. Argumentele autorilor sesizării

8. Autorii sesizării consideră că articolul 3 lit. c) din Convenție, care stabilește noțiunea de gen, deviază în mod radical de la realitatea biologică a genului și neagă existența diferențelor naturale dintre bărbat și femeie. Autorii notează că noțiunea comportă o încărcătură ideologică puternică și se fundamentează pe concepția că omul se naște ca o ființă neutră, care poate să-și determine genul pe parcursul vieții, sub influența unor factori ca societatea, educația și autodeterminarea. De asemenea, autorii consideră că articolul 14 din Convenție obligă includerea în curriculum-ul formal și la toate nivelele de educație a materialelor didactice referitoare la egalitatea dintre femeie și bărbat și rolurile de gen non-stereotipe. Autorii notează că drepturile părinților în domeniul educației propriilor copii au prioritate și, din acest motiv, autoritățile nu trebuie să le impună copiilor un program educațional contrar convingerilor religioase și filosofice ale

părinților. Autorii consideră că prevederile articolelor 3 lit. c) și 14 paragraful 1 din Convenție afectează dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit convingerilor religioase, garantat de articolele 31 și 35 din Constituție. Ei menționează că statul trebuie să mențină neutralitatea ideologică și să nu propage în spațiul educațional concepții ideologice opuse concepțiilor părinților cu privire la modul de educare a propriilor copii.

9. Cu privire la articolul 28 din Convenție, autorii sesizării consideră că acesta pune în pericol secretul profesional al mai multor profesii, deoarece îi transformă pe profesioniști în informatori ai statului.

10. Cu privire la articolul 42 paragraful 1 din Convenție, autorii sesizării notează că acesta contravine viziunii creștine asupra familiei, ca reprezentând uniunea dintre un bărbat și o femeie. În opinia autorilor, acest percept religios ar putea fi considerat ca tradiție bazată pe comportament stereotipic.

11. Prin urmare, autorii sesizării pretind că Legea nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice contravine articolelor 31, 35 și 48 din Constituție.

B. Aprecierea Curții

12. Examinând admisibilitatea sesizării, Curtea constată următoarele.

13. Conform articolului 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și articolului 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicției constituționale, deputații în Parlament au competența de a sesiza Curtea Constituțională.

14. Deși autorii sesizării au solicitat verificarea constituționalității Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021, în motivarea sesizării aceștia au criticat prevederile articolelor 3 lit. c), 14 paragraful 1, 28 și 42 paragraful 1 din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

15. Curtea notează că, potrivit articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, Curtea Constituțională „exercită, la sesizare, controlul constituționalității ... tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte”.

16. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că tratatele internaționale pot fi contestate în fața ei de subiectele cu drept de sesizare între momentul exprimării consimțământului Republicii Moldova de a fi obligată prin tratat și momentul intrării în vigoare a tratatului. Tratatelor internaționale care au devenit executorii pentru Republica Moldova nu pot fi verificate sub aspectul constituționalității, pentru că statul nu și-ar putea executa angajamentele care rezultă din tratat, contrar principiului *pacta sunt servanda* (a se vedea HCC nr. 12 din 7 mai 2020, § 30 și jurisprudența citată acolo).

17. În această cauză, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice a fost ratificată de Parlament prin Legea nr. 144 din 14 octombrie 2021 și

promulgată de Președintele Republicii Moldova prin Decretul nr. 197 din 19 octombrie 2021. Curtea observă că intrarea în vigoare a Convenției este reglementată de articolul 75 paragraful 4 din Convenție, care prevede că „în ceea ce privește orice Stat menționat în alineatul 1 sau Uniunea Europeană, care își exprimă ulterior consimțământul de a fi angajată prin aceasta, Convenția va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de trei luni de la data depunerii documentului său oficial de ratificare, acceptare sau aprobare.” Așadar, pentru că autorii sesizării au contestat dispozițiile Convenției până la intrarea sa în vigoare pentru Republica Moldova, Curtea reține că verificarea constituționalității prevederilor Convenției ține de competența sa *ratione materiae*, potrivit articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție.

18. Curtea notează că prevederile contestate nu au făcut anterior obiect al controlului de constituționalitate.

19. Autorii sesizării susțin că prevederile contestate sunt contrare articolelor 31 [*libertatea conștiinței*], 35 [*dreptul la învățătură*] și 48 [*familia*] din Constituție.

20. **Cu referire la articolele 3 lit. c) și 14 paragraful 1 din Convenție**, autorii sesizării consideră că aceste prevederi obligă autoritățile naționale să introducă în programele educaționale subiecte care neagă diferențele naturale dintre bărbat și femeie și promovează ideea că omul se naște ca o ființă neutră, care poate să-și determine genul pe parcursul vieții sub influența unor factori ca societatea, educația și auto-determinarea. Autorii sesizării consideră că prevederile acestor articole din Convenție afectează dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase.

21. În acest context, Curtea reține că articolul 31 alin. (1) din Constituție prevede că libertatea conștiinței este garantată și că aceasta trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc. De asemenea, articolul 35 alin. (9) din Constituție stabilește că dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor le revine părinților. Curtea consideră că din interpretarea acestor articole poate fi dedus dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase.

22. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a reținut că convingerile părinților trebuie să fie respectate în contextul unei educații apte să asigure un mediu școlar deschis, care să încurajeze mai curând incluziunea, decât excluderea, indiferent de mediul social, convingerile religioase sau originea etnică a elevilor. Școlile nu ar trebui să fie o arenă pentru activități misionare sau de predicare; ele ar trebui să fie un loc de întâlnire pentru diferite religii și convingeri filozofice, în care elevii pot dobândi cunoștințe despre convingerile și tradițiile lor respective. La îndeplinirea funcțiilor asumate în privința educației și predării, statul trebuie să aibă grijă ca informațiile sau cunoștințele cuprinse în curriculum să fie transmise de o manieră obiectivă, critică și pluralistă. Statului îi este interzis să urmărească scopul îndoctrinării elevilor, fapt care ar putea fi considerată o nerespectare a convingerilor religioase și filozofice ale părinților. Aceasta este limita care nu trebuie depășită. Respectul pentru convingerile religioase ale părinților și pentru credințele copiilor implică dreptul de a

crede într-o religie sau de a nu crede în nicio religie. Libertatea de a crede și libertatea de a nu crede (libertatea negativă) sunt protejate deopotrivă de articolul 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. În contextul predării, neutralitatea statului ar trebui să garanteze pluralismul (a se vedea *Lautsi v. Italia*, 3 noiembrie 2009, § 47 și jurisprudența citată acolo).

23. Potrivit articolului 4 alin. (1) din Constituție, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

24. Curtea reține că Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 23 mai 1969 stabilește regulile generale de interpretare a tratatelor internaționale. Astfel, potrivit articolului 31 paragraful 1 din această Convenție, un tratat trebuie să fie interpretat cu bună credință potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său. De asemenea, potrivit articolului 32 din Convenția de la Viena, se poate recurge la mijloace complementare de interpretare, îndeosebi la lucrările pregătitoare și la împrejurările în care a fost încheiat tratatul, fie pentru a se confirma sensul rezultând din aplicarea articolului 31, fie pentru a se determina sensul atunci când interpretarea dată conform articolului 31 lasă sensul ambiguu sau obscur; sau conduce la un rezultat vădit absurd sau nerațional.

25. Astfel, la examinarea constituționalității prevederilor contestate, Curtea va avea în vedere obiectul și scopul Convenției, precum și Raportul explicativ al Convenției¹ în calitate de mijloc complementar de interpretare a Convenției.

26. Analizând titlul și preambulul Convenției, Curtea observă că aceasta urmărește să combată violența împotriva femeilor și violența domestică. În Preambulul Convenției, redactorii ei au recunoscut faptul că realizarea egalității de drept și de fapt între femei și bărbați este un element cheie în prevenirea violenței împotriva femeilor. Curtea observă că combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice prin prisma egalității între genuri se bazează pe cercetări care au demonstrat că rolurile sau stereotipurile considerate potrivite de societate pentru femei și bărbați reproduc practici nedorite și dăunătoare și contribuie la acceptarea violenței împotriva femeilor (a se vedea § 43 din Raportul explicativ al Convenției).

27. De asemenea, articolul 2 paragraful 1 din Convenție stabilește sfera de aplicare a Convenției. Potrivit acestui articol, Convenția se va aplica tuturor formelor de violență împotriva femeilor, inclusiv în cazul violenței domestice, care afectează femeile în mod disproporționat. Prin urmare, Curtea conchide că obiectul și scopul Convenției constau în eradicarea violenței împotriva femeilor, inclusiv a violenței domestice prin promovarea egalității de gen.

28. Curtea constată că articolul 3 lit. c) din Convenție prevede că „genul” are în vedere rolurile, comportamentele, activitățile și atributele

¹ <https://rm.coe.int/16800d383a>

construite social, pe care o societate le consideră adecvate pentru femei și bărbați.

29. Curtea observă că prin introducerea noțiunii de gen, autorii Convenției au un singur scop, *i.e.* cel de a îndemna statele să înțeleagă că fenomenul violenței împotriva femeilor și violenței domestice se bazează pe inegalitatea de gen și pe stereotipurile de gen. Astfel, autorii Convenției au considerat că există o relație între inegalitatea de gen și stereotipurile de gen, pe de o parte, și apariția frecventă a violenței împotriva femeilor, pe de altă parte. De altfel, potrivit § 43 din Raportul explicativ al Convenției, pentru a adopta măsuri de protecție și sprijinire a victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, violența în discuție trebuie înțeleasă prin prisma genului. Astfel, pentru a răspunde în mod adecvat la complexitatea fenomenului, formele de violență menționate trebuie abordate în contextul inegalității predominante între femei și bărbați, al stereotipurilor existente, al rolurilor de gen și al discriminării împotriva femeilor.

30. În acest context, articolul 6 din Convenție le solicită părților să includă componenta genului la implementarea și evaluarea impactului dispozițiilor Convenției și pentru a promova și implementa în mod eficace politicile egalității între femei și bărbați și abilitarea femeilor. De asemenea, articolul 12 paragraful 1 din Convenție le solicită statelor să adopte măsurile necesare pentru a promova schimbările în modelele sociale și culturale de comportament al femeilor și bărbaților, în vederea eradicării prejudecăților, a obiceiurilor, a tradițiilor și a altor practici, bazate pe ideea inferiorității femeilor sau pe roluri stereotipe pentru femei și bărbați. Având în vedere scopul eradicării violenței împotriva femeilor, inclusiv a violenței domestice, dispozițiile articolului 12 din Convenție urmăresc să promoveze schimbări de mentalitate și de atitudini pentru a diminua violența bazată pe gen (a se vedea § 85 din Raportul citat *supra*). Totodată, articolul 4 paragraful 3 din Convenție prevede că implementarea dispozițiilor Convenției de către Părți, în special măsurile de protejare a drepturilor victimelor, vor fi asigurate fără discriminare pe orice criteriu, cum ar fi, *inter alia*, genul sau identitatea de gen.

31. Cu privire la argumentul autorilor sesizării că dispozițiile articolului 3 lit. c) din Convenție neagă diferențele naturale dintre bărbat și femeie și promovează ideea că omul se naște ca o ființă neutră și afectează dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase, Curtea reține că § 43 din Raportul Explicativ al Convenției prevede că **termenul „gen” din definiția articolului 3 lit. c) din Convenție nu urmărește să înlocuiască termenii „femeie” și „bărbat” utilizați în Convenția de la Istanbul.**

32. De asemenea, în Opinia nr. 961 din 14 octombrie 2019 privind implicațiile constituționale ale ratificării Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, Comisia de la Veneția a notat că cele două limbi autentice ale Convenției de la Istanbul, engleza și franceza, fac diferența între *sex/sexe* și *gen/genre*. În timp ce primul termen se referă la o realitate biologică, cel de-al doilea se referă, în conformitate cu definiția din Convenție, la

așteptările sociale legate de această realitate. **Această definiție „socială” nu este în niciun caz concepută să înlocuiască definiția biologică.** În plus, deși Convenția de la Istanbul oferă o definiție a „genului”, ea nu le impune statelor părți să introducă această definiție în ordinea lor juridică. Mai curând, ea le servește statelor părți ca instrument de interpretare, pentru o mai bună înțelegere și aplicare a dispozițiilor Convenției de la Istanbul. De asemenea, Comisia a reținut că **Convenția de la Istanbul nu le cere statelor părți să ia vreo măsură pentru a recunoaște persoanele care se identifică cu un alt gen decât cel așteptat de societate sau pentru a le acorda vreun statut juridic special. Convenția pur și simplu confirmă faptul că identitatea de gen se situează – alături de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială, asociere cu o minoritate națională, proprietate, naștere, orientare sexuală, vârstă, stare de sănătate, dizabilitate, stare civilă, statut de migrant sau de refugiat sau alt statut – între motivele de discriminare care sunt interzise. Unei persoane nu i se poate refuza protecția împotriva violenței sau acordarea statutului de victimă și drepturile care decurg din acest statut din cauza identității sale de gen (a se vedea §§ 58 și 65 din CDL-AD(2019)018).**

33. În plus, în Opinia *amicus curiae* pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova nr. 1065/2021 din 14 decembrie 2021 cu referire la implicațiile constituționale ale ratificării Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, Comisia de la Veneția a notat că Convenția de la Istanbul nu urmărește să „elimine diferențele” dintre bărbat și femeie sau să sugereze că bărbații sau femeile sunt sau trebuie să fie „la fel”. Convenția îndeamnă statele părți să adopte măsuri în vederea respingerii ideii că femeile sunt inferioare bărbaților. Prejudecățile, stereotipurile, cutumele și tradițiile încă favorizează bărbații în multe situații. Rolurile stereotipate ale genurilor contribuie la atribuirea femeii unui statut social inferior și pot face să pară acceptabile, atât în sfera publică, cât și privată, practicile dăunătoare și violența împotriva femeilor. Toate acestea periclitează eforturile femeilor de a dezvălui și de a raporta cazurile de violență și de a obține respectarea drepturilor lor. Prin urmare, se poate conchide că **articolul 3 litera c) din Convenția de la Istanbul nu vine în conflict cu articolul 31 din Constituția Republicii Moldova, din perspectiva libertății conștiinței, sau cu articolul 35 din Constituție, referitor la dreptul la educație. De asemenea, acesta nu vine în conflict cu conceptul familiei, așa cum este definit și protejat de articolul 48 din Constituție. Conceptul de „gen”, așa cum este definit în Convenția de la Istanbul, este conform cu și poate constitui chiar un instrument pentru protecția drepturilor și libertăților stabilite în Constituție și cu valorile noțiunii de „familie” ca un „element natural și fundamental al societății Republicii Moldova”.** Dacă statul Republica Moldova stabilește că căsătoria are loc între un bărbat și o femeie și că elementul fondator al familiei exclude cuplurile de același gen de la căsătorie, **Convenția de la Istanbul nu poate fi considerată ca prevăzând un tip de familie diferit de cel stabilit conform legislației naționale a**

Republicii Moldova. În acest context, Convenția de la Istanbul nu reglementează viața de familie în sine și, în particular, nu stabilește recunoașterea parteneriatelor între persoanele de același sex. Ea doar afirmă că căsătoriile forțate sunt o formă a violenței și le condamnă (a se vedea §§ 23, 25, 32, 67 din Opinia citată).

34. Așadar, Curtea constată că nu există nicio legătură cauzală între argumentele autorilor sesizării referitoare la pretinsa negare a diferențelor naturale dintre bărbat și femeie și, în consecință, la pretinsa afectare a dreptului părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase, pe de o parte, și scopul urmărit de noțiunea genului stabilită de articolul 3 lit. c) din Convenție, pe de altă parte. Prin urmare, Curtea reține că acest capăt al sesizării este inadmisibil.

35. Cu referire la articolul 14 paragraful 1 din Convenție, autorii sesizării consideră că acesta afectează dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit convingerilor lor religioase. Potrivit acestui articol „pățile vor face, acolo unde este cazul, demersurile necesare pentru a include material didactic pe probleme cum ar fi egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen nestereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor în relațiile interpersonale, violența de gen împotriva femeilor și dreptul la integritate personală, adaptate capacității în evoluție a elevilor, în curriculum-ul formal și la toate nivelele de educație”.

36. Potrivit Raportului explicativ al Convenției, atitudinile, convingerile și modelele comportamentale sunt modelate la o vârstă foarte fragedă. Promovarea egalității de gen, a respectului reciproc în relațiile interumane și a non-violenței trebuie să înceapă cât mai devreme și este în primul rând o responsabilitate a părinților. Totuși, instituțiile de învățământ au un rol important în promovarea acestor valori. După cum o arată cuvintele „unde este cazul”, autorii Convenției nu au dorit să le impună statelor un model. Mai curând, această dispoziție le lasă statelor competența de a decide pentru care tip de școlarizare și pentru care grupă de vârstă de elevi consideră că acest material didactic este adecvat (a se vedea §§ 94-95 din Raportul citat). Totodată, potrivit Comisiei de la Veneția, articolul 14 din Convenția de la Istanbul nu stabilește nicio modalitate precisă în care educația legată de aspectele acoperite de Convenția de la Istanbul ar trebui să fie implementată. De fapt, expresia „acolo unde este cazul” din articolul 14 lasă statelor o marjă de stabilire a programelor educaționale. Rămâne la latitudinea statelor părți „să decidă pentru care tip de școlarizare și pentru care grupă de vârstă de elevi este adecvat un astfel de material didactic” și, de fapt, dacă consideră că este adecvat să dispună de astfel de materiale didactice (a se vedea § 84 din Opinia nr. 961 din 14 octombrie 2019, CDL-AD(2019)018).

37. De asemenea, în Opinia sa, Comisia de la Veneția a notat că articolul 14 din Convenția de la Istanbul nu interferează cu dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase, deoarece acest drept nu intră în domeniul de aplicare al tratatului. Articolul 14 le cere statelor părți să includă, dacă este cazul, material didactic referitor la egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen nestereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor în relațiile

interpersonale. Această prevedere se bazează pe faptul că stereotipurile de gen și modelele de comportament împotriva femeilor se formează în copilărie. Prin urmare, **articolul 14 din Convenția de la Istanbul nu încalcă dreptul părinților de a decide cu privire la educația pe care trebuie să o primească copiii lor**, întrucât lasă statelor o marjă de manevră suficientă pentru a respecta acest drept atunci când decid modalitatea de implementare a acestui articol. Astfel, măsurile din partea Guvernului de a include aceste probleme și principii, „după caz”, în curriculum ca o necesitate de a proteja anumite drepturi fundamentale **nu trebuie considerate ca o încălcare a articolului 35 din Constituție** (a se vedea §§ 43, 45-46, 67 din Opinia nr. 1065/2021 din 14 decembrie 2021, CDL-AD(2021)044).

38. Curtea reține că dispozițiile contestate nu instituie, *per se*, nicio măsură în domeniul educației, ci mai curând reglementează competența autorităților Republicii Moldova de a adopta astfel de măsuri în viitor și acolo unde este cazul. Prin urmare, de vreme ce autorii sesizării nu contestă vreo măsură adoptată de autorități în domeniul educației în baza dispozițiilor contestate, Curtea reține că din analiza abstractă a prevederilor în discuție **nu rezultă că acestea reprezintă o ingerință în dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit propriilor convingeri religioase**. Prin urmare, acest capăt al sesizării este inadmisibil.

39. **Cu referire la articolul 28 din Convenție**, autorii sesizării consideră că acesta pune în pericol secretul profesional al multor profesii, deoarece îi transformă pe profesioniști în informatori ai statului. Curtea reține că autorii sesizării nu au adus niciun argument bazat pe Constituție. Din acest motiv, Curtea notează că acest capăt al sesizării este inadmisibil.

40. **Cu referire la articolul 42 paragraful 1 din Convenție**, autorii sesizării notează că acesta contravine viziunii creștine asupra familiei, ca reprezentând uniunea dintre un bărbat și o femeie. Potrivit Constituției, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. De asemenea, familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor [a se vedea articolul 48 alineatele (1) și (2) din Constituție].

41. Examinând acest aspect al sesizării, Curtea constată că articolul 42 din Convenție prevede obligația statelor părți de a se asigura că în cadrul procedurilor penale, inițiate în urma comiterii actelor de violență împotriva femeilor, cultura, obiceiul, religia, tradiția sau așa-numita „onoare” nu vor fi considerate ca o justificare a acestor acte.

42. În Opinia Comisiei de la Veneția, crimele motivate de așa-numita „onoare” sunt o formă a violenței bazate pe gen. Tipurile de violență care cad sub incidența articolului 42 afectează sau preocupă grupuri specifice în societatea europeană. Ele apar în anumite grupuri etnice și nu sunt identificate sau remediate prin răspunsuri instituționale în cazurile de violență împotriva femeilor. Există exemple din alte state în care judecătorii au pronunțat sentințe blânde, pentru că autorul infracțiunii a susținut că a acționat din respect față de cultura, tradiția, religia sau

obiceiul său, ori pentru a-și restabilirii așa-numita „onoare”. Această prevedere din Convenție respinge orice trimitere la practicile culturale, tradiționale sau religioase, în calitate de circumstanță atenuantă în cazurile de violență împotriva femeilor, inclusiv la așa-numita „crimă de onoare”. Convenția de la Istanbul pledează pentru un răspuns holistic la toate formele de violență împotriva femeilor și a fetelor. Convenția urmărește să pună capăt impunității. Articolul 46 solicită reglementarea circumstanțelor agravante la stabilirea pedepselor în cazurile crimelor motivate de așa-numita „onoare”, comise, de obicei, de membrii familiei. Comisia de la Veneția a notat că **protejarea femeilor împotriva crimelor motivate de „onoare” corespunde articolului 16 din Constituția Republicii Moldova și obligațiilor internaționale asumate**. Violența împotriva femeilor și violența domestică trebuie clasificate drept infracțiuni grave. Interzicerea lor conform standardelor europene sau chiar universale influențează conștiința generală a umanității. Prin urmare, se poate presupune că **legislatorul constituant nu a avut intenția de a defini libertatea de opinie, religie și convingere și dreptul la educație astfel încât să justifice comiterea unor acte care sunt în general considerate infracțiuni grave** (a se vedea §§ 56-58, 61 și 67 din Opinia nr. 1065/2021 din 14 decembrie 2021, CDL-AD(2021)044).

43. În această cauză, Curtea observă că obligația stabilită de articolul 42 paragraful 1 din Convenție nu interferează cu obligația statului de a proteja familia, așa cum aceasta este stabilită de articolul 48 alinatele (1) și (2) din Constituție. De altfel, potrivit Comisiei de la Veneția, **Convenția de la Istanbul nu conține nicio definiție a familiei și nici a relațiilor dintre parteneri sau a relațiilor de același sex și nici nu promovează astfel de relații**. Convenția de la Istanbul se referă la instituția căsătoriei doar în contextul căsătoriei forțate. Ea **nu obligă statele părți să legalizeze căsătoria între persoane de același sex**. Prin urmare, **Convenția de la Istanbul nu contrazice în niciun fel constituțiile naționale care definesc căsătoria ca pe o uniune între o femeie și un bărbat** (a se vedea §§ 67 și 71 din Opinia nr. 961 din 14 octombrie 2019, CDL-AD(2019)018). Așadar, Curtea conchide că acest capăt al sesizării este inadmisibil.

44. Prin urmare, în baza celor menționate *supra*, Curtea constată că sesizarea nu întrunește condițiile de admisibilitate și nu poate fi acceptată pentru examinare în fond.

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) lit. a), 140 alin. (2) din Constituție, 26 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 61 alin. (3) și 64 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

DECIDE:

1. *Se declară inadmisibilă* sesizarea pentru controlul constituționalității Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva

femeilor și a violenței domestice, depusă de dnii Vasile Bolea și Grigore Novac, deputați în Parlamentul Republicii Moldova.

2. Prezenta decizie este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Domnica MANOLE

Chișinău, 18 ianuarie 2022

DCC nr. 1

Dosarul nr. 219a/2021